

Нестеренко В. А.
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри теоретико-правових і
соціально-гуманітарних дисциплін,
Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський

Сергій Антонович Плюйко - перший керівник Робфаку при Кам'янець-Подільському сільськогосподарському інституті

На початку 1920-х років у Кам'янець-Подільському СГІ працювали відомі вчені, які чимало зробили для формування української аграрної науки. Про деяких з них (Н. Т. Гаморака, М. Т. Геращенко, О. М. Мельника, І.А. Олійника, В. П. Храневича) написано чимало наукових статей та краєзнавчих повідомлень. Менше відомо про С. А. Плюйка - першого завідувача досвідною фермою при Кам'янець-Подільському СГІ та керівника Робфаку.

Він народився у 1887 р. в містечку Диканька Полтавської губернії. Саме життя мешканців цього населеного пункту романтично описав у своїх творах славетний письменник Микола Гоголь. Отримавши початкову освіту, Сергій вступає до Харківської середньої хліборобської школи, яку успішно закінчив у 1909 р. Деякий час працював в аграрній сфері, а потім вступає до Новоолександрійського інституту сільського господарства та лісівництва - одного із перших в Росії та Європі вищих сільськогосподарських навчальних закладів. Заклад виник ще на початку XIX ст. у Варшаві, але в середині цього століття був переведений в Новоолександрію тодішньої Люблінської губернії, де його розмістили в колишньому палаці Чарторийських. У 1892 році завдяки клопотанням директора інституту визначного вченого, професора В.В. Докучаєва він отримав права, що урівнювали його з іншими університетами Російської імперії.

У 1914 р. у зв'язку із початком Першої світової війни інститут сільського господарства та лісівництва був евакуйований до Харкова, що дало можливість С. Плюйку вступити до нього і успішно закінчити навчання у 1917 р. Після цього кілька років працював в різних закладах Слобожанщини. Про його участь у політичному житті в період революції 1917-1921рр. свідчень немає. У своїх анкетах Сергій Антонович вказує, що в жодній політичній партії не перебував і у військових діях участі не брав.

В березні 1921 р. С. А. Плюйка запрошують працювати до Кам'янця-Подільського, де в цей час університет було реорганізовано в Інститут народної освіти (ІНО) та сільськогосподарський інститут (СГІ) [3, арк.100]. Його призначають старшим асистентом СГІ по кафедрі загального скотарства і доручають викладати студентам зоотехніку. Цього ж року він стає завідувачем досвідної ферми [3, арк.124]. Молодий вчений багато зробив для того, щоб навчально-дослідна ферма успішно розвивала свою роботу у науково-дослідній площині, зокрема вирішувала проблеми оптимізації годівлі дрібної худоби. Одночасно на фермі розводили породистих поросят та постачали їх селянам Поділля. А у 1924-25 рр. дослідна ферма за сприяння Кам'янець-Подільського окружного Земельного відділу розпочала комплексні дослідження місцевої великої рогатої худоби, птиці та вівчарства.

Поруч із викладацькою та дослідною діяльністю Степан Антонович займався і адміністративною роботою. 1 вересня 1922 р. при сільськогосподарському інституті було створено Робітничий факультет (Робфак), який пізніше прийняв ім'я Третього Інтернаціоналу. Цю подію відзначило керівництво УСРР. Зокрема, тодішній голова РНК УСРР Х. Раковський у своєму привітанні підкреслив, що "що Радянське суспільство уважає Кам'янецький Робфак і СГІ своїм культурними форпостом на межі з капіталістичним світом і покладає на нього великі обов'язки перед пролетаріатом і незаможним

селянством окупованих терирій Галичини, Бесарабії і Буковини" [1, с.182]. С. А. Плюйка призначають деканом новоутвореного факультету і міська влада поставила перед ним непросте завдання, щоб "Робфак зберігши в свої стінах численні кадри революційної робітничо-селянської молоді, червоноармійців, членів КП(б)У і КСМУ став базою організації СГП в напрямку радянської вищої агрошколи"[1, с.182]. Рішення про призначення С. А. Плюйка на цю посаду провідниками Наркомату освіти пояснюється тим, що радянська влада не дуже довіряла тим відомим досвідченим науковцям, які свого часу були активними борцями за незалежну Україну, а молодий вчений, котрий до того ж мав добрі організаторські здібності і не був помічений в антирадянській діяльності, цілком її влаштував.

Згодом, 20 грудня 1924 р. Сергій Антонович був призначений деканом агрономічного факультету, змінивши на цій посаді І.А. Олійника - одного із фундаторів с. г. факультету при Кам'янець-Подільському державному українському університеті. На цій посаді він пропрацював кілька років. Чимало зробив для поліпшення матеріальної бази факультету та удосконалення навчального процесу. Часто брав участь у практичних заходах.

Цікаво, що науково-дослідні дослідження вченого стосувались не стільки агрономії, скільки зоотехніки. У лютому 1927 р. С. А. Плюйко очолив зоотехнічну підсекцію науково-дослідної кафедри природи, сільського господарства та культури Поділля. Разом з ним у підсекції працювали колишній активний учасник революції в Західній Україні професор О. С. Мельник, науковий співробітник В. П. Гудзенко, аспіранти Г. М. Андрусевич, П. М. Демкевич, О. В. Квасницький (у майбутньому - академік АН УРСР, заслужений діяч науки України, Герой Соціалістичної праці), О. Д. Ціглер І. І. Харусь. Професор С. А. Плюйко вів семінар підвищеного типу для аспірантів. Зокрема, на семінарах було заслухано кілька доповідей: про методику

обслідування скотарства, про постановку дослідної роботи на Борківському племрозсаднику, про роботу з птицею в Харківському технікумі (в Дергачах). Вивчався також досвід організації досліджень на Харківській і Полтавській дослідних станціях [2, с.8].

Упродовж кількох років професори С. А. Плюйко та О.С. Мельник разом з аспірантами плідно досліджували стан рогатої худоби, птахівництва та вівчарства в різних округах Поділля та Волині. В наукових "Записках" Кам'янець-Подільського СГІ були опубліковані роботи Сергія Антоновича "Заміна молока соєю при годівлі поросят", "Проблеми селянських сівозмін на Поділлі" та інші.

У 1930 р. С. А. Плюйко після припинення діяльності науково-дослідної кафедри та реорганізації СГІ починає працювати у Всеукраїнському науково-дослідному інституті птахівництва, де продовжує займатись дослідженнями, пов'язаними із розведенням птиці та рогатої худоби на теренах Поділля.

Але у 1930 р. тоталітарною владою було сфабриковано справу так званої „Трудової селянської партії“. Всього у цій справі було заарештовано в Україні 142 чоловіка, тому числі і попередника Сергія Антоновича на посаді декана агрономічного факультету СГІ професора Івана Андрійовича Олійника. Каральними органами був на короткий час затриманий і С. Плюйко, але згодом був випущений на волю.

Однак 21 березня 1933 р. вчений був заарештований вдруге Кам'янець-Подільським відділом ГПУ. Тоді ж затримали і ряд інших викладачів інститутів міста над Смотричем, яких звинуватили в "антирадянській діяльності", "шкідництві" тощо. Пізніше Сергій Антонович згадував як його допитував слідчий Співак. Він не надав пісудному жодного звинувачувального вироку, допитував його лише уночі кілька разів по 2-3 години підряд, змушував стояти кілька годин на одному місці, позбавив під час допитів їжі та сну [5, с.156].

Врешті-решт, 3 грудня 1933 р. С. А. Плюйко був "визнаний" членом Кам'янець-Подільської філії міфічної "Української Військової організації" (УВО) і Трійкою колегії ДПУ УРСР 03.12.1933 засуджений до 5 років позбавлення волі у виправних трудових таборах. Покарання відбував на будівництві Беломор-Каналу в Карелії. В березні 1938 р. звільнений не був, а в травні цього року Особливою нарадою НКВС СРСР вдруге засуджений на 5 років ув'язнення та засланий на Колиму в розпорядження "Головного управління будівництва Далекого Сходу" [4, арк.38].

На щастя, вченому вдалось пережити сталінське лихоліття. В період "відлиги" він звернувся із заявою до Генерального прокурора СРСР Р.А. Руденка з проханням переглянути його судовий вирок. Його прохання задовольнили. Четвертого квітня 1958 р. Верховним Судом УРСР С. А. Плюйко постійно був реабілітований. До речі, завдяки його заявам реабілітували і багатьох його колег, які проходили по цій справі, хоча остаточна реабілітація всіх засуджених по цій інкримінованій ГПУ справі приходить вже на часи "перебудови".

Перелік використаних джерел:

1. Баєр М. Науково-дослідча кафедра природи, сільського господарства й культури Поділля при Кам'янець-Подільському СГІ. Записки сільськогосподарського інституту у Кам'янці на Поділлі, 1927. Кн 4.

2. Баєр М. М. Підсумки будівництва Кам'янецького Сільсько-Господарського Інституту та перспективи його розвитку: відбитки з кн. 4-ї «Записок С.-Г. Інституту в Кам'янці на Поділлі». Кам'янець на Поділлі: друкарня імені Леніна, 1927. 21 с.

3. Державний архів Хмельницької області (далі - ДАХМО). Ф. 6, оп.1, спр. 122.

4. ДАХМО. Ф. 6193, оп.12, спр. 5966.

5. Нестеренко В. А. Викладачі Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту – жертви політичних репресій у 1930-ті роки / Подільська старовина. Вісник державного архіву Хмельницької області, 2017, Том 2. С.150-157.

|